

BESZÉLGETÉS MÉSZÁROS MÁRTÁVAL

„A titkoktól szabadulni kell”

ERDÉLYI Z. ÁGNES

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ MÁR TÖBB MINT HETVEN ÉVE VÉGET ÉRT, DE AZ ELHALLGATOTT, MÉLYEN TITKOLT SÉRÜLÉSEKKEL MÉG MINDIG PUSZTÍT.

• Az Aurora borealis története mintha csak arra várt volna, hogy találkozzon Mészáros Mártával... Erre szokták mondani, hogy nincsenek véletlenek.

Sokáig két ország, Lengyelország és Magyarország között éltem. Nagyon úgy tűnt, hogy végül Lengyelországot választom, legalábbis többet dolgoztam ott, mint itt. De végül úgy alakult, hogy visszajöttem, mert a gyerekeim itt éltek, és látni akartam, ahogy az unokáim felnőnek. Dokumentumfilmeket rendeztem, Kéthly Anna érdekelt, róla szolt az *Utolsó jelentés Annáról* című filmem, de erősen foglalkoztatott Schlachta Margit élete is. Aztán egyszer olvastam egy osztrák kutatónőről, Barbara Stelz-Marxról, aki a háborús megszállóktól született gyerekek sorsának alakulásával foglalkozott. Van egy intézete Grazban, amelynek kifejezetten az a célja, hogy felkutassa az erőszakból született úgynevezett „háborús gyerekeket”, ugyanis a különböző háborúk foly-

tán akár százezrekre tehető a számuk az egész világon. Ausztria támogatja a kutatást, és segíti ezeket az embereket, hogy az életüket gyötrő titkoktól megszabadulva megtalálhassák a gyökereiket. Hogy végre feltárhassák a mélyen elrejtett valóságot és elsimuljanak a származásuk miatti feszültségeik. Nagyon szép történetekről olvastam. Volt, aki rátalált a féltestvérére, volt, aki új családra lett. Nagyon elkezdett érdekelni ez a téma. Dokumentumfilmet csináltam róla, Barbara volt a szakértő, ő keresett nekem interjúalanyokat. Sok emberrel talákoztam, akik immár boldog, kiegyensúlyozott személyiségek, megtalálták az identitásukat.

• Már ekkor megfordult a fejében, hogy játékfilmet forgasson ebből az anyagból?

Tulajdonképpen igen. És ez egybeesett azzal a vágyammal, hogy mindenképpen akartam egy olyan filmet készíteni, amelyben Törőcsik Mari az abszolút főszereplő. Ő ma is sok film-

Aurora Borealis
Wunderlich
József és Törőcsik
Franciska

ben látható, de mostanában nem jutott neki igazán nagy szerep, csak epizódok. A színházban jelentős alakításokat játszik el. Én méltó filmszerepet szerettem volna adni neki, megéreztem benne a lehetőséget, a vágyat meg az erőt, hogy legyen még egy nagy filmje.

• Nyilván számtalan fordulatot drámai történetet produkált az élet a háborús időkben. Anélkül, hogy elárulnánk a végző nagy fordulatot, érdekelne, hogy a film alapja valós történet vagy fikció?

Ez is, az is, a kettő együtt. Hárman írtuk, állandó társam, Pataki Éva, és Jancsó Zoltán. Kellett egy másik szemzőg, nemcsak a mi megszokott együttesünk. Egyszerű történetnek gondoltuk el, de nagyon nehéz volt végigvinni, hogy hiteles legyen, és ehhez kellett egy friss szem, aki pluszokat tesz hozzá, vagy netán vitatkozik velünk. Nem kellett sok kitaláció. Az alapok megvoltak, a nagy élmények megvoltak, csak össze kellett rakni a sztorit. Sokat kínlódtunk azzal, hogy van a történetben orosz, osztrák, magyar szereplő, és mindegyiknek más a háttere. Miután a főszereplőt a történet során tragikus sorscsapás éri, védekezésül a magyarországi korszakot lezárja, a történetet eltemeti magában (pedig nyilván nem felejtí el soha), és osztrák asszonyként folytatja életét egy rendes férj oldalán, de a titkát nem árulja el senkinek. Aztán ahogy öregszik, egyre fontosabbá válik, hogy megszabaduljon ettől a titoktól. Ez mindenkivel így van. Ezt láttam Jancsón is a halála előtt, de magamon is érzem. Hazugsággal élni nem érdemes. A filmbeli Mária is szeretné elmondani a titkát, még vár egy levelet. S amikor megkapja, és megtudja, mi történt a barátnőjével, kómába esik. Nagy szerencsével felgyógyul, és rájön, kapott egy esélyt arra, hogy elmondja a múltat.

• Hagymahéj szerkezetű a film, ahogy múlik az idő, újabb és újabb rétegek válnak le a titokról...

Nagyon fontos pillanat, amikor Mária lánya, Olga (Tóth Ildikó játssza remekül) rájön arra, hogy semmi sem úgy van, ahogy tudta, és valami nem stimmel az eddig mesélt családi történetben. A kómában fekvő asszony soha nem hallott neveket suttog, kutatni kell tehát, mert valami ismeretlen dolog rejlik a házban. Olga fia is megérzi ezt, aki amúgy nagyon szereti a nagyanyját. Nehéz volt megtalálni, megfogalmazni ezt a pillanatot, és úgy átadni a filmben, hogy hiteles legyen.

• *Múlt és jelen képei váltakoznak állandóan, és jól érzékelhető a generációk egymás mellett élése, külön világaik és kapcsolódásaik.*

Reméltük, hogy ez így lesz, mert nagyon nehéz volt megtalálni a fiatal Máriát, akit Törőcsik Mari mellé válogattunk. Legalább harminc jelöltet néztem meg, amíg egyszer csak bejött Törőcsik Franciska. Kértem, tegyen úgy, mintha elaltatná a gyerekét egy párnán, és az első pillanatban tudtam, őt kerestem. Összehoztam tehát a két Törőcsiket, mintha rokonok lennének, pedig nem azok.

• *Sok időt vett igénybe, amíg elkészült a film?*

Jó pár évig tartott. Nem kaptunk rá rögtön pénzt, de aztán elhárultak az akadályok. És szerencsémre nagyszerű munkatársakkal dolgozhattam. A díszlettervezőm, Lódi Csaba egyszerűen zseniális. Azonnal megértette, hogy mit akarok, hogy semmi ne legyen díszlet-szagú, hanem étellel teli. A filmbeli tavat is ő találta nekünk. Az elhagyatott tavacsoktat a falutól elég messze, bent az erdőben. Annyira megtetszett mindnyájunknak, hogy egy csomó jelenetet, ami zárt helyen játszódott, áthelyeztünk a partra, és elneveztük a tavat a Szerelem Tavának. Így is kezdődik a film, a tó partján, és később a komoly ügyvédasszony Olga is megfürdik benne, mert ez a tó a családi történelem része. Az erős képi világ Pjotr Sobociński érdeme. Ő egy igazi operatőr dinasztia legfiatalabb tagja. Már az édesapjával is dolgoztam együtt (aki Oscar-jelölést kapott Kieslowski *Három szín: Piros* című filmjéért), a nagyapja pedig Wajda *Az ígéret földje* című klasszikusát, de Polanski *Őrületét* is fényképezte. A vágó, Komlóssy Szántó Annamari (EMMI díjas vágó) csak ezért a filmért utazott haza Amerikából, hogy együtt vágjuk meg a filmet.

• *Mostanában egyre több levelesláda nyílik meg, egyre több a visszaemlékezés, a feltárt titok. Mintha az élők gyorsan szeretnék mindent megtudni a háborúról, mielőtt eltűnik a szemtanú generáció.*

Személyes véleményem, hogy Magyarország furcsa ország, mert a történelmet nem folyamatában nézi, hanem mindig újrakezdi. Lengyelországban ez másképpen van, ott a kommunizmus alatt is állt a Piłsudski szobra mindenhol, nem dobták ki, nem rombolták le, mert ő alapította meg az államot. Nálunk volt Rákosi-korszak, 56-os for-

radalom, Kádár-korszak, amikor nem lehetett 56-ról beszélni, manapság nem lehet Kádárról beszélni, a mai kormány úgy csinál, mintha régebben nem létezett volna ez az ország. Pedig létezett, voltak fantasztikus polgárai. Lengyelországban, Csehországban, Szlovákiában nem rombolják le a múltat, tiszteletben tartják a folyamatosságot. Inkább vitatkoznak, de tisztázzák a dolgokat. Azért is tetszett meg Mária sorsa, mert nem politika, hanem egy egyszerű asszony története, aki nem akar úgy meghalni, hogy nem mondja el a történetét.

• *Lenyűgöző, mégis ijesztő látványelemei a filmnek a babák, amelyek Mária meyeri házában „laknak”. Nyilvánvaló, hogy ő készítette őket, de vajon mit akar kifejezni velük?*

A babák, hát az érdekes történet. Van egy könyvem, a nagy örmenygrúz filmrendező-festőtől, Szergej Paradzanovtól, *A gránátalma színe* és *Az elfelejtett ősök árnyai* rendezőjétől. Aki látta ezeket a filmeket, tudja, olyanok, mint a festmények. Paradzanov szenvedélyesen gyűjtötte a tárgyakat, köztük a babákat is, és ebben a könyvben benne vannak. Hogy Mária miért készíti őket? Valójában ő is művész, azzal foglalkozik, ami benne él, a rajzait is láthatjuk a filmben, éppen az egyik miatt kezdi Olga keresni a titkot...

• *Mindig női sorsok érdekelték, és mindig különleges női sorsok: béranyaság, örökbefogadás... Hát ebben a filmben is igazán különleges női sorsok jelennek meg a három generáció életében.*

Mindig magamból indulok ki. Aki dolgozik és van hivatása, az megtaníthatja a gyerekeit arra, hogy ezt tartsák tiszteletben és ne vegyék rossznéven. Lehet, hogy a reggelit nem ő tálalja fel, mert éppen dolgozik, de ettől még nem rossz anya. A gyerekek megértik ezt is, ha nem hazudunk nekik. Három gyereket neveltem fel, hogy nagy barátok, az annak köszönhető, hogy őszinteség volt a kapcsolatunkban.

• *Többször említette, hogy az ön stílusa egy „realizmus feletti stílus”. Kifejtené, mit ért ezen pontosan?*

Tóth Ildikó és Törőcsik Mari

A régi olasz filmekben szuperrealista módon esznek, öltöznek az emberek, mindig látni, hogy valaki felkel, öltözik, elindul, főz. Nálam majdnem minden filmemben megterítenek, de soha nem nyúlnak hozzá az ételhez. Nem öltöznek, nincsenek bennük az élet apró pillanatai, a készülődés, vagy ahogy egy nő kifesti magát. Én ezt gondolom „emelt realizmusnak”, mert nem filozofikus, nem szimbolikus. Nem igazán realista, mindig egy kicsivel följebb van. Nekem Coppola filmjei azért tetszetek mindig, mert azokban is ezt a fajta realizmust véltem felfedezni. Ahogy például Brando meghal a kertben: megy, aztán elesik. Nincs kijátszva a haldoklás. Arra kértem az operatőr Pjotret, hogy amikor Mária kómában van, akkor legyen a legszebb. Zseniális, ahogy aztán felébred és kinyitja a szemét.

• *Törőcsik Mari ezt a valóságban is átélte...*

Törőcsik egy profi és egy főnixmadár. Hatalmas erő van ebben a kis nőben, látszik az arcán, a szemén, hogy mennyire erős. Nem fél semmitől, a haláltól sem, inkább talán érdekl. Számomra Kertész Imre és Esterházy Péter mellett ő a legnagyobb kortárs művész, aki olyan dolgokat hagy maga után, mint a *Körhinta*.

• *Forog egy újabb film a fejében?*
Cserhádi Zsuzsáról szeretnék filmet csinálni. A pályájáról, az életéről. Fantasztikus hang volt, egyike a legnagyobbaknak. És van egy legendája is, ami nagyon érdekel. •